

складу Австро-Угорської імперії та Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, і запропонував зробити їхній аналіз та представити його учасникам чергового засідання ЄВРАЗІКИ у червні 2008 року в Москві, що й було виконано українською стороною, але досі не розглянуто відповідними міждержавними структурами.

Дійсно, тенденції розвитку інституту правонаступництва у сучасний період, як зазначає А.Я.Мельник, характеризуються тим, що держави застосовують не лише норми міжнародного права у цій сфері, а все більше керуються фактичними обставинами конкретної ситуації, перш за все, політичною доцільністю та дипломатичною зручністю [18].

Весь комплекс проблем, пов'язаних з реституцією, поверненням, правонаступництвом культурних цінностей та архівів вимагає ретельного вивчення в кожному спірному випадку з метою пошуку оптимальних шляхів їх розв'язання. Враховуючи складність і делікатність таких питань, найефективнішим засобом досягнення цього є проведення двосторонніх переговорів, використання всього арсеналу дипломатичних інструментів із залученням кваліфікованих фахівців. Існуючий масив норм міжнародного права в сфері реституції і повернення культурних цінностей та архівів може слугувати основою для проведення переговорів, спрямовувати сторони у конструктивне культурне співробітництво. Втім це буде можливим тоді, коли дійсна позиція держав-учасниць переговорів буде спрямована на справедливе вирішення існуючих проблем без зайвого політичного контексту.

Посилання

1. Сохань П., Лозенко Л. Повернути писемні скарби // Київська старовина. – 1993. – № 2. – С. 2.
2. Див. Грімстед П.К., Боряк Г. Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: Винищення архівів, бібліотек, музеїв. – Л., 1992. – 120 с.
3. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. 1. / Збірник документів. – К., 1996. – С. 59.
4. Див. Мережко О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики. – К., 2002. – С. 313.
5. Действующее международное право: в 3-х т. / Сост. Ю.М.Колосов, Э.С. Кривчикова. – М., 1996. – Т. 1. – С. 434.
6. Козлов В.П. Бог сохранил архивы России. – Челябинск, 2009. – С. 334.
7. Там само. – С. 332; Ушакова Т.Е. Правопреемство государств в отношении государственной собственности, государственных архивов и государственных долгов (с учётом практики Республики Беларусь). – Минск, 1998. – С. 81.
8. Ушакова Т. Проблема реституции культурных ценностей в Республике Беларусь: международно-правовой аспект // Рэстытуцыя культурных каштоунасцей: праблемы вяртання і сумеснага выкарыстання (юрыдычныя, навуковыя і моральныя аспекты). Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі, якая адбылася у Мінску пад эгідай UNESCO 19-20 чэрвеня 1997 г. – Мінск, 1997.
9. Богуславский М.М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты. – М., 2005. – С. 75.

10. Документ ООН A/31/10, п. 103 // Ежегодник Комиссии международного права ООН, 1976, т. II, ч. 2. – Нью-Йорк, 1977. – С. 146.

11. Новохатський К. Документ Національного архівного фонду – документальна пам'ятка історії та культури: співвіднесення понять // Архіви України. – 1999. – № 1-6. – С. 32.

12. Там само. – С. 33.

13. Україна в міжнародно-правових відносинах. Правова охорона культурних цінностей. Кн. 2. / Відп. редак. Ю.С. Шемшученко, В.І. Акуленко. – К. 1997. – С. 86.

14. Там само. – С. 121.

15. Ушакова Т.Е. Правопреемство государств в отношении государственной собственности, государственных архивов и государственных долгов (с учётом практики Республики Беларусь). – С. 78.

16. Тимченко Л. Правопреемство государств. Опыт конца XX в. – Х., 1999. – С. 62.

17. Архіви України. – 1992. – № 1-3. – С. 4.

18. Мельник А. правонаступництво України щодо міжнародних договорів СРСР. – К., 2005. – С. 142.

Манасєв О.Ю., Непомнящий А.А.
Республіканський комітет Автономної
Республіки Крим з охорони культурної
спадщини, Таврійський національний
університет ім.В.Вернадського

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

Важливу роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу відіграє національна культурна спадщина та її складова – пам'ятки історії та культури. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатотисячолітніх традицій стимулює активізацію досліджень проблем історії культури, активізує потребу в узагальненні та критичному аналізі попереднього спадку в цій важливій сфері.

Поруч з проведенням ремонтно-реставраційних робіт, організацією охоронних археологічних досліджень, окремим напрямом пам'яткознавства в АР Крим є складання «Зводу пам'яток історії та культури України» – ґрунтового енциклопедичного науково-довідкового видання про всі виявлені на території України нерухомі пам'ятки. У процесі роботи над цим виданням передбачено здійснити ретельний перегляд державних списків пам'яток, провести значну пошукову роботу щодо їх істотного доповнення, спираючись на нові концептуальні підходи. Це визначає роль «Зводу» як наукового підґрунтя для складання «Державного реєстру нерухомих пам'яток України».

Всього планується підготувати 28 томів – окремих томів для кожної області, АРК, міст Києва та Севастополя, а також том, присвячений

українським пам'яткам, які знаходяться за межами держави [1, 298]. Науково-методичне керівництво підготовкою «Зводу» здійснюють заклади гуманітарного профілю НАН України – інститути історії, археології, мистецтвознавства, фольклору й етнології, українознавства. Базовою структурою підготовки цього видання визначено відділ історико-краєзнавчих досліджень Інституту історії України НАН України (з 2007 року – Центр «Зводу пам'яток історії та культури» Інституту історії України НАН України), керівником якого є В.О.Горбик [2, 97].

14 березня 1992 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про додаткові заходи по забезпеченню створення томів «Зводу пам'яток історії та культури України». У зв'язку з цим і на підставі постанови Ради міністрів АРК, Республіканському комітету АР Крим з охорони культурної спадщини (далі – Рескомітет) доручалося забезпечити підготовку і видання «Зводу пам'яток історії та культури Республіки Крим», Міністерству фінансів автономії забезпечити фінансування робіт із підготовки видання. Затверджувався склад редколегії видання, до якої увійшли представники Рескомітету, Кримського відділення Інституту Сходознавства НАН України, Кримської філії Інституту археології НАН України, кримської майстерні «Укрпроектреставрація», Республіканського художнього музею, Центрального державного архіву Республіки Крим, Республіканської універсальної наукової бібліотеки ім.І.Я.Франка, Держкомітету з архітектури і містобудування [3].

Незважаючи на ухвалення нормативних актів, робота над «Зводом» просувалася повільно, в першу чергу, через недостатнє фінансування. У зв'язку з цим Головна редакційна колегія «Зводу» провела необхідну роботу з підготовки проекту Указу Президента України «Про забезпечення підготовки і випуску багатотомного енциклопедичного видання «Зводу пам'яток історії та культури України», який був зрештою підписаний у грудні 2000 року. Згідно цього документу Кабінету Міністрів України доручалося забезпечити підготовку і випуск «Зводу» до 2010 року за участю НАН України, Міністерства культури та мистецтв України, Міністерства освіти та науки України, Держбуду, Держкомітету архівів України. Раді міністрів АРК було доручено під час формування бюджету передбачати кошти для фінансування підготовки кримського тому «Зводу» [1, 302].

Відповідно до Указу Президента України, Рада міністрів АРК доручила Рескомітету забезпечити належні умови функціонування Робочої групи з підготовки до видання кримського тому «Зводу». Міністерству фінансів АРК під час формування бюджету доручено передбачати на 2002 р. і подальші роки кошти для фінансування підготовки

заяченого видання. Був затверджений склад нової Республіканської редколегії «Зводу», до складу якої було додатково введено представників кримських історико-культурних заповідників [4].

З 2006 р. робота з укладання кримського тому «Зводу пам'яток історії та культури України» покладена на Науковий центр історико-краєзнавчих досліджень і «Зводу пам'яток України в АРК» (керівник О.В.Хлівнюк). Основними завданнями цієї установи є: організація попереднього виявлення, обстеження пам'яток історії та культури; відбір і систематизація пам'яток за окремими видами: «пам'ятники археології», «пам'ятники історії», «пам'ятники архітектури та містобудування» і «пам'ятники монументального мистецтва» за певними хронологічними періодами; складання словників за видами пам'яток і зведеного словника; організація написання статей про пам'ятники історії та культури; організація виготовлення ілюстративного та картографічного матеріалу, проведення фотофіксації пам'яток; комплектування матеріалів «Зводу» та передання їх до Головної редакційної колегії для рецензування й видання; проведення організаційної та координаційної роботи з написання і видання «Зводу пам'яток історії та культури України» в АРК.

Певна робота з підготовки «Зводу» була проведена спільно з Рескомітетом. Були розроблені методичні вказівки щодо написання статей у розділи «Археологія», «Архітектура», «Історія», «Монументальне мистецтво», підготовлено до друку «Звід пам'яток історії та культури Джанкойського та Красноперекопського районів» [5], здійснювалася інвентаризація пам'яток архітектури Бахчисарайського, Ялтинського, Євпаторійського районів та Керченської міськради. На кінець 2008 р. в розділі «Архітектура» підготовлено за пам'ятками Сімферополя 68 статей; Євпаторії – 65; Бахчисарайського району – 42 [6].

Відповідно до плану роботи Головної Редколегії «Зводу» спільно з Кримською філією Інституту археології НАН України і Кримського відділення Інституту сходознавства НАН України була продовжена робота з підготовки до видання першої книги кримського тому «Зводу». Допрацьовані та передані в науковій організації словники за розділами «Археологія» й «Історія». Проведена робота зі створення електронного варіанту 908 статей; підготовлені та передані на рецензування до Головної Редколегії «Зводу» 196 статей [7]. Були створені електронні варіанти статей щодо пам'яток Бахчисарайського, Джанкойського та Ленінського районів, здійснено попереднє археологічне обстеження Красногвардійського району, за підсумками якого написано 21 статтю (розділ «археологія»). У розділі «Містобудування та архітектура» підготовлені електронні варіанти

наявних статей щодо пам'яток Сімферополя, Алушти, Бахчисарайського, Білогірського та Кіровського районів, міст Євпаторії та Керчі.

Протягом останніх років виявлялися й уточнювалась інформація про пам'ятки для приведення у відповідність до методичних рекомендацій Головної Редколегії «Зводу пам'яток історії та культури України», статей із розділу «Історія» щодо пам'яток Сімферополя, з розділу «Архітектура» щодо пам'яток Євпаторійського району [8]. Уточнюється «Зведений словник об'єктів культурної спадщини Автономної Республіки Крим», підготовлена «Вступна стаття» до кримського тому «Зводу», включно з розділами «Пам'ятки археології», «Пам'ятки містобудування та архітектури», «Пам'ятки історії та монументального мистецтва», «Пам'яткоохоронна діяльність у Автономній Республіці Крим» [9].

У 2005 р. створено Кримське відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК (керівник А.А.Непомнящий). У своїй діяльності відділення активно співпрацює з Кримською республіканською організацією УТОПШК, Рескомітетом, провідними вищими навчальними закладами автономії, Науковим центром історико-краєзнавчих досліджень та «Зводу пам'яток України в АРК» [10]. Упродовж останніх років співробітники Кримського відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК взяли участь у багатьох наукових і науково-практичних конференціях, присвячених проблемам охорони культурної спадщини. Разом із Кримською республіканською організацією УТОПШК та Науковим центром історико-краєзнавчих досліджень та «Зводу пам'яток України в АРК» на фасадах деяких пам'яток архітектури у центральній частині Сімферополя встановлені охоронні дошки. Фахівці Кримського відділення Центру пам'яткознавства активно залучаються до підготовки статей «Зводу пам'яток України в АРК».

Таким чином, складання «Зводу пам'яток історії та культури» в АРК просувається вкрай повільно. Основна причина – недостатнє фінансування. Принагідно зауважимо, що у складі Наукового центру історико-краєзнавчих досліджень і «Зводу пам'яток України в АРК» достатня кількість кваліфікованих фахівців, здатних реалізувати ідею складання «Зводу». Крім того, авторами статей і рецензентами виступають співробітники різних спеціалізованих інститутів, у тому числі кримського відділення Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК, – відтак, питання укладання «Зводу» цілком і виключно залежить від виділених коштів задля реалізації цієї мети.

Слід зазначити, що діяльність Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК, Кримської республіканської організації УТОПШК та Рескомітету має резерви для активізації роботи

по розробці облікової документації на нововиявлені об'єкти культурної спадщини на теренах Криму.

Посилання

1. Горбик В.О. Сучасний стан підготовки багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України» // Історія України: Маловідомі імена, події, факти / Ін-т Історії України НАН України.– К., 2001.– Вип. 17.– С. 298–303.
2. Горбик В.О. Багатотомний «Звід пам'яток історії та культури України» – наукова база складання Державного реєстру нерухомих об'єктів історико-культурної спадщини // Пам'яткознавчі студії в Україні: Теорія і практика / Ін-т Історії України НАН України; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШК.– К., 2007.– С. 93–112.
3. Постановление Правительства АРК «Об издании Свода памятников истории и культуры Республики Крым» от 22 июня 1995 г. № 196 // Собрание законодательства Республики Крым.– 1995.– № 6.– Ст. 518.
4. Постановление Совета Министров АРК «Об издании Свода памятников истории и культуры Украины по АРК» от 30.11.2001 № 405 // Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым.– 2001.– № 10.– Ст. 1160.
5. Свод памятников истории и культуры АРК. Джанкойский район. Армянский горсовет. Краснопереконский район / Республіканський комітет АР Крим по охороні культурного насліддя.– Симферополь, 2002.– 120 с.
6. Поточний архів Республіканського комітету АР Крим з охорони культурної спадщини. Протокол колегії Рескомітету від 11.12.2002 р. [Про перспективний план роботи на 2003 р.; звіт Робочої групи Зводу пам'яток історії та культури України в АРК за 2002 р.].
7. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 25.12.2003 р. [звіт Рескомітету за 2003 р.].
8. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 31.03.2006 р. [звіт Рескомітету за 2005 р.].
9. Там само. Протокол колегії Рескомітету від 22.12.2006 р. [звіт Рескомітету за 2006 р.].
10. Манасев О.Ю. Охорона та використання пам'яток історії та культури в Автономній Республіці Крим (1991-2006 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук.– К., 2008.– С. 11.

Малик Є.І.

Державний історико-культурний заповідник у м.Путивлі

СТАН ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПУТИВЛЬЩИНІ

Путивльщина протягом багатьох століть відігравала важливу роль в економічному, політичному, культурному і духовному житті не тільки України, а й всієї Східної Європи. Пам'ятки древньої путивльської землі є складовою частиною історико-культурної спадщини нашої країни.

Сьогодні на території Путивльського району під охороною держави перебуває 108 пам'яток археології, 85 пам'яток історії, 43 архітектури і містобудування, 12 пам'яток монументального та 1 пам'ятка садово-паркового мистецтва. Враховуючи важливе історико-культурне значення комплексу пам'яток